

Luistervaardigheidstraining Duits op Nederlandse middelbare scholen

Uitkomsten van een vragenlijst ingevuld door docenten Duits in 2018

Haspmmomentsait?

Rapportage uit het project 'Vaardig Verstaan'
Hoofdonderzoeker: dr. Karin Wanrooij
Website: www.karinwanrooij.nl
Contact: VaardigVerstaan@gmail.com

© 2019 Karin Wanrooij

INHOUD

INLEIDING	3
SAMENVATTING VAN HET PROJECT ‘VAARDIG VERSTAAN’	4
OBSERVATIES IN DE VRAGENLIJST.....	6
BIJLAGEN.....	8
A. OPBOUW EN STRUCTUUR VAN DE VRAGENLIJST.....	9
B. DE DEELNEMENDE DOCENTEN.....	10
C. DE LESSEN DUIJS	12
D. DE TRAINING VAN LUISTERVAARDIGHEID	16
E. WAT IS LUISTERVAARDIGHEID?.....	27
F. DE VRAGENLIJST.....	35

INLEIDING

Het project Vaardig Verstaan is tussen 2016 en 2019 uitgevoerd aan Universiteit Leiden met een subsidie van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO).

Het project onderzocht (1) de luistervaardigheid Duits bij middelbare scholieren en (2) de lespraktijk met betrekking tot luistervaardigheid Duits op middelbare scholen in Nederland. De methodes die gebruikt zijn omvatten een serie gedragstaken met Nederlandse en Duitse middelbare scholieren (en Duitse volwassenen) en een digitale vragenlijst die uiteindelijk door 82 docenten door heel Nederland is ingevuld.

Het project richtte zich op factoren die begrijpend luisteren moeilijk maken voor leerlingen en op de vraag in hoeverre docenten daar kennis over hebben en daar iets mee doen in de les. Eén moeilijkheidsfactor stond hierbij centraal, namelijk het feit dat moedertaalsprekers hun spraak ‘reduceren’. Reduceren is het verkorten (of zelfs helemaal weglaten) en vermengen van woorden en woorddelen in natuurlijk spraak. Een moedertaalspreker van het Nederlands zal bijvoorbeeld in plaats van *dat weet ik eigenlijk niet* eerder iets zeggen zoals *weekeiknie*. Dat is moeilijk voor vreemdetallearders, want die hebben meestal alleen de officiële ‘volledige’ vormen geleerd en denken hier misschien dat de spreker een afspraak probeert te maken in een bepaalde week (*weekeiknie*) of dat ze ergens naar moeten kijken (*weekeiknie*). Natuurlijke spraak in elke taal en dialect is doorspekt met zulke ‘reducties’. Hiervoor hoeft iemand niet *per se* snel te spreken.

De gedragstaken lieten zien dat middelbare scholieren heel veel moeite hebben met zulke reducties, zelfs nog aan het einde van VWO 5.

De vragenlijst had twee doelen. Het eerste doel was om inzicht te krijgen in de praktijk van luistervaardigheidstraining Duits in het algemeen en in het bijzonder over de vraag in hoeverre docenten iets doen met reducties (een term die overigens om methodologische redenen niet in de vragenlijst voorkwam). Het tweede doel was om docenten ook inzicht te *geven* in de moeilijkheden van luistervaardigheid, waaronder deze reducties, en in wat andere docenten doen aan luistervaardigheidstraining en wat hun mening daarover is. De vragenlijst zocht uitdrukkelijk *niet* naar goede of foute manieren van luistervaardigheidstraining. Wat effectieve trainingsmethodes (kunnen) zijn, is vooralsnog niet systematisch uitgezocht en dus nog onbekend. De bevindingen die hieronder gerapporteerd worden moeten ook niet gezien worden als definitieve conclusies, maar meer als observaties die een startpunt kunnen zijn voor verder onderzoek en discussie.

SAMENVATTING VAN HET PROJECT ‘VAARDIG VERSTAAN’

“Haspmmomentsaite?”

‘Reducties’ bemoeilijken het verstaan van een vreemde taal

Luistervaardigheid is een moeilijke vaardigheid om onder de knie te krijgen bij het leren van een vreemde taal. Ook veel leerlingen op de middelbare school hebben hier moeite mee. Het onderzoek van Vaardig Verstaan laat zien dat zogenaamde ‘reducties’ het verstaan van een vreemde taal bij middelbare scholieren ernstig belemmeren. Reducties zijn verkortingen en versmeltingen van woorden in de uitspraak. Ze komen zo natuurlijk voor in gesproken taal dat veel docenten zich er niet van bewust zijn. Meer kennis van reducties kan waarschijnlijk het onderwijs ten goede komen.

‘Reducties’?

Als we onze moedertaal spreken, dan verkorten en vermengen we onze woorden. Sprekers van het Nederlands zeggen bijvoorbeeld *weekeiknie* voor *dat weet ik eigenlijk niet*. Dit is erg moeilijk voor vreemdetaallearners, want die hebben meestal alleen de volledige vormen geleerd en denken hier misschien dat de spreker een afspraak wil maken in een bepaalde week (*weekeiknie*) of dat hij of zij ergens naar moet kijken (*weekeiknie*).

Elke natuurlijk gesproken taal is doorspekt met deze reducties. In het Duits (de voorbeeldtaal in het Leidse onderzoek) kan een spreker bijvoorbeeld zeggen *hama* voor *haben wir* of *haspmmomentsaite?* voor *Hast du einen Moment Zeit?*¹ Deze voorbeelden laten zien dat reducties over woorden heen gaan. Daarmee bemoeilijken ze voor vreemdetaallearners het herkennen van woorden in de spraakstroom. Wat reducties voor vreemdetaallearners verder extra moeilijk maakt, is dat ze voorkomen in verschillende mates. Een spreker van het Nederlands kan het woord *eigenlijk* ook uitspreken als bijvoorbeeld *eigelijk, eiglijk of eiglk*.²

Lange ontwikkeling bij moedertaalluisteraars

Ook in onze moedertaal moeten we leren reducties te verstaan. Het onderzoek van Vaardig Verstaan laat zien dat deze vaardigheid zich zelfs nog tijdens de puberteit op subtiele wijze door blijft ontwikkelen. Duitse 16-jarigen die naar simpele gereduceerde fragmenten in het Duits luisteren verstaan die namelijk net iets minder snel en minder correct dan jonge volwassenen. Waarschijnlijk gaan moedertaalluisteraars reducties steeds vaardiger verstaan, naarmate ze meer natuurlijke spraak ervaren.

¹ De Duitse voorbeelden komen uit: Kohler, K.J. (1998). The disappearance of words in connected speech. *ZAS Working Papers in Linguistics* 11: 21–34. Reductievarianten (zoals ‘hama’) zijn geannoteerd in een Duits corpus met spontane spraak: IPDS (Institut für Phonetik und digitale Sprachverarbeitung der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel). 1995-1997. *The Kiel Corpus of spontaneous speech*, Vol.1-3 (CD-ROM 2-4). Kiel: IPDS.

² De Nederlandse varianten van ‘eigenlijk’ komen uit: Ernestus, M. (2000). *Voice assimilation and segment reduction in casual Dutch. A corpus-based study of the phonology-phonetics interface*. Doctoral dissertation. Utrecht: LOT.

Obstakel voor vreemdetallearders

Het onderzoek laat verder zien dat Nederlandse middelbare scholieren met Duits in hun pakket heel veel moeite hebben reducties in natuurlijk gesproken Duits te verstaan, zelfs nog aan het einde van VWO 5 en zelfs als de aangeboden fragmenten simpel zijn (bijvoorbeeld *einen gemütlichen Abend verbringen*). De leerlingen in het experiment kenden de aangeboden woorden wel (de woordenschat was ‘breed’ genoeg): als die namelijk ongereduceerd werden uitgesproken (*einengemütlichenabendverbringen*), dan konden leerlingen ze redelijk verstaan. De scores kelderden echter, wanneer leerlingen de natuurlijk gereduceerde versie te horen kregen (*eingemütlichnampfebringng*). Ze kenden dus de woorden niet goed genoeg om ook de gereduceerde uitspraakvarianten te verstaan (de woordenschat was niet ‘diep’ genoeg).

Onbekend bij docenten

Uit een vragenlijst, die door 82 docenten Duits door heel Nederland is ingevuld, blijkt verder dat docenten eigenlijk niets of nauwelijks iets weten over reducties. Veel docenten noemen wel andere factoren die begrip luisteren voor hun leerlingen bemoeilijken, zoals een snel spreektempo en het gebruik van dialect. Sommige docenten wijzen ook op een gebrekkige woordenschat bij hun leerlingen.

Trainingsmethoden?

Ondanks weinig kennis over reducties, doen veel docenten misschien wel het juiste om hun leerlingen reducties te leren verstaan. Het is namelijk frappant dat docenten onder meer ‘vaak oefenen’ met ‘authentiek en divers materiaal aanbieden’ noemen als ‘beste methode’ voor het trainen van luistervaardigheid. Het onderzoek van Vaardig Verstaan maakt aannemelijk dat juist deze elementen nuttig zijn. Het nodigt echter ook uit te onderzoeken wat de echte effectiviteit van trainingmethoden is en of meer kennis over reducties bij docenten de luistervaardigheid bij leerlingen kan verbeteren.

Meer informatie

- Bekijk de web-video's van 'Vaardig Verstaan' via www.karinwanrooij.nl
- Mail naar VaardigVerstaan@gmail.com.

OBSERVATIES IN DE VRAGENLIJST

1. 82 docenten Duits uit het hele land deden mee aan de vragenlijst. Ze zijn over het algemeen **vrij hun lessen in te vullen** zoals ze zelf willen. Dit zorgt voor verschillen tussen de docenten in de hoeveelheid tijd die ze aan luistervaardigheid besteden (van 0 tot 35 procent van de lestijd, met een gemiddelde over de leerjaren heen van 16 procent) en de manier waarop ze luistervaardigheid in de les behandelen. Verschillen in het aantal lesuren en de duur van een lesuur tussen de scholen dragen verder bij aan deze verschillen.
2. **Docenten spreken** gemiddeld 44 procent van de lestijd **Duits** in de klas, maar de **verschillen** tussen docenten zijn **enorm** (van 0 tot 99 procent), zowel in de lagere als de hogere leerjaren. Het ‘doeltaal = voertaal principe’ (DOVO) wordt door meerdere docenten genoemd.
3. Docenten **leren niets of nauwelijks iets over luistervaardigheid** op de docentopleidingen (of hebben daar in ieder geval niets of nauwelijks iets van onthouden).
4. Verreweg de meeste docenten gebruiken **verschillende materialen** (van de methode, oude luistertoetsen en ander materiaal) om luistervaardigheid te trainen. Het gebruik van luistertoetsen (69 van de 82 docenten) is niet verwonderlijk, gezien het feit dat bijna alle docenten (op vijf van de 82 na) met hun school meedoen aan de landelijke luistertoets. Opvallend veel docenten (ook 69 van de 82) doen moeite om **ander materiaal** te vinden dan het materiaal van de methode of oude luistertoetsen. Sommigen geven aan dat ze dit doen om authentiek, actueel en/of aansprekend materiaal te kunnen bieden. Docenten zijn redelijk tevreden over de aangeboden en zelf gevonden materialen.
5. Docenten zijn verdeeld over de vraag of er genoeg lestijd is voor luistervaardigheid. Dit lijkt mede te komen door de verschillen in deze lestijden en in gekozen prioriteiten tussen scholen.
6. Docenten laten grote **ervaring zien ten aanzien van het trainen** van luistervaardigheid, vooral in het gebruik van materialen en het activeren van leerlingen in oefeningen en opdrachten. **Weinig** docenten noemen het trainen van **metacognitie** of het trainen van deelaspecten van het **luisterproces**.
7. Het verschijnsel ‘reducties’ wordt door geen enkele docent expliciet genoemd. Slechts enkele docenten maken er toespelingen op. Docenten lijken zich dus **niet (scherp) bewust van het verschijnsel van reducties** en de moeilijkheden die reducties voor hun leerlingen kunnen veroorzaken, als ze gesproken Duits proberen te verstaan. Docenten noemen wel bijvoorbeeld ‘dialect’ of ‘accent’ en een snel spreektempo als factoren die verstaan bemoeilijken. Reducties komen weliswaar voor in dialecten (in feite in alle talen en

dialecten) en ze komen weliswaar vaker voor wanneer iemand snel spreekt, maar ze zijn toch een apart verschijnsel.

8. Het is overigens **niet duidelijk of het erg is** dat docenten zich niet (scherp) bewust zijn van reducties: er moet nog onderzoek gedaan worden naar de effectiviteit van training voor het verstaan van gereduceerde spraak. Het is dus nog onduidelijk of het bijvoorbeeld van nut zou kunnen om leerlingen erop te wijzen dat een woordcombinatie zoals *haben wir* uitgesproken kan worden als *hama* (zoals wel gebeurt in het onderwijs voor Engels als een vreemde taal; hier wordt wel uitgelegd dat de woordcombinatie voor *want to* kan veranderen in *wanna*). Het lijkt in ieder geval waarschijnlijk dat **veel ervaring met diverse reductie-varianten** de luistervaardigheid van leerlingen en hun bekwaamheid in het verstaan van reducties zal verbeteren. **Veel docenten noemden juist deze elementen** (veel ervaring en veel diversiteit in het aanbod) als effectieve trainingsmethodes.

BIJLAGEN

A. OPBOUW EN STRUCTUUR VAN DE VRAGENLIJST.....	9
B. DE DEELNEMENDE DOCENTEN.....	10
C. DE LESSEN DUI TS.....	12
D. DE TRAINING VAN LUISTERVAARDIGHEID.....	16
E. WAT IS LUISTERVAARDIGHEID?	27
F. DE VRAGENLIJST.....	35

A. OPBOUW EN STRUCTUUR VAN DE VRAGENLIJST

De vragenlijst is opgesteld met aandacht voor inhoud (het verzamelen van voldoende relevante informatie) en proces (het aanbieden van een prettige ervaring voor de invuller). Zo werd er wat het proces betreft gekozen voor de mogelijkheid de vragen anoniem in te vullen (de scholen zijn wel bekend, maar worden niet openbaar gemaakt), de mogelijkheid om terug te bladeren en eerder ingevulde antwoorden te herzien en de mogelijkheid overal een toelichting op te geven.³

De vragenlijst had vijf onderdelen (Figuur 1), met vragen over (1) de docent en zijn of haar taalachtergrond, (2) de lespraktijk van deze docent in het algemeen, (3) de training van luistervaardigheid door deze docent; (4) de kennis van de docent over luistervaardigheid en (5) een afronding. In totaal waren er 26 gesloten vragen, 13 open vragen en 18 mogelijkheden voor toelichting.

1. Docent: a. Algemeen	10: sexe, leeftijd, lesbevoegdheid, schoolniveaus en -jaren, ervaring
b. Taalachtergrond	9: moedertaal/talen, andere talen, wonen/bezoeken Duitstalig land, hoe vaak Duits spreken buiten school, familie/partner
2. Duitse lessen	9: onderdelen, moeilijkheid onderdelen, Duits spreken docent, richtlijnen, methoden
3. Training luistervaardigheid	15: landelijke toets, aandacht, inhoud, materiaal, mening beste training, mening geschiktheid materiaal, mening lestijd, in opleiding en cursussen
4. Kennis luistervaardigheid	10: moeilijkheid voor leerlingen, moeilijkheid door eigenschappen van het Duits en/of door taalgebruik, vergelijking begrijpend luisteren en lezen (in kennis en vaardigheden, in moeilijkheid)
5. Afronding	3: opmerkingen, mailadressen, informatie

Figuur 1: Structuur van de vragenlijst

³ Voor de opbouw van de vragenlijst is gebruik gemaakt van beschikbare literatuur hierover (zie bijvoorbeeld: Harvard University Program on Survey Research: https://psr.iq.harvard.edu/files/psr/files/PSRQuestionnaireTipSheet_0.pdf) en van andere vragenlijsten, waaronder het Belevingsonderzoek Duits 2017 van het Duitsland Instituut Amsterdam (vooral voor onderdelen 1 en 1 van de vragenlijst).

B. DE DEELNEMENDE DOCENTEN

Leeftijd, sekse, ervaringsjaren en locatie

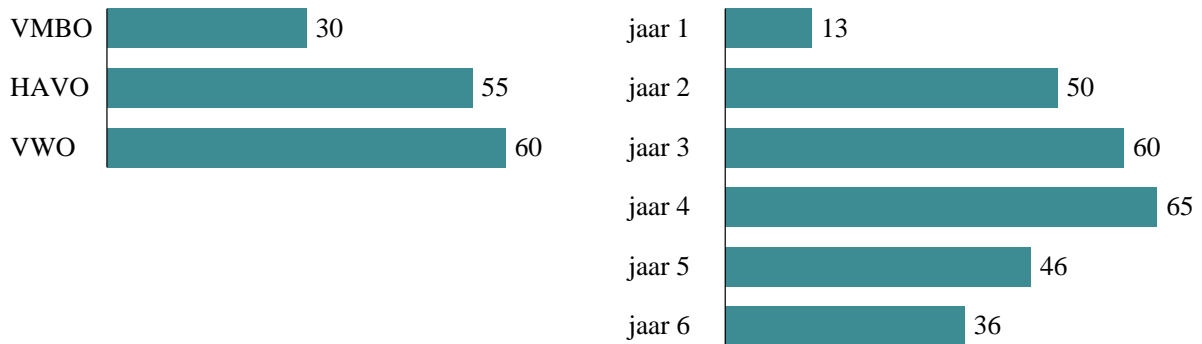
82 docenten Duits (= 60 vrouwen, 19 mannen en 3 met onbekende sekse) vulden de vragenlijst in. Zij waren tussen de 20 en 63 jaar (gemiddeld 49 jaar) en hadden tussen de 0 en 43 jaar (gemiddeld 19 jaar) ervaring met lesgeven. Ze vertegenwoordigden middelbare scholen door heel Nederland (Figuur 2). De meeste scholen (van 57 docenten) lagen meer dan 50 kilometer van de grens met Duitsland. 51 docenten hadden een eerstegraads lesbevoegdheid, 26 een tweedegraads lesbevoegdheid en 5 nog geen lesbevoegdheid.

Figuur 2: Locatie van de scholen van de 82 deelnemende docenten

Talen

De moedertaal van de docenten was overwegend Nederlands (63) of Duits (12). Zes docenten waren tweetalig Duits-Nederlands en 1 docent had een andere moedertaal. 31 docenten hadden een Duitse familie of partner. De meeste docenten hadden niet (39) of minder dan 1 jaar (24) in een Duitstalig land gewoond, maar verreweg de meesten (73) bezochten zo'n land meer dan één keer per jaar. Een minderheid (23 docenten) zei in een gewone werkweek minstens twee uur Duits te spreken buiten schooltijd.

Figuur 3: Schooltypes en leerjaren waaraan de deelnemende docenten lesgeven

Schooltypes en leerjaren

De docenten gaven les op verschillende niveaus en in verschillende leerjaren (Figuur 3) en vulden de vragenlijst in voor het ‘laatste’ schooltype (lopend van VMBO naar VWO) en het laatste leerjaar (lopend van 1 tot en met 6). De meeste docenten (60) vulden de vragenlijst in voor het VWO (Tabel 1).

Tabel 1: Schooltype en leerjaar waarvoor docenten de vragenlijst invulden

Leerjaar	VMBO	HAVO	VWO
2	2	1	
3		1	9
4	13	2	6
5		3	9
6			36

Tijd nodig voor de vragenlijst

De tijd die docenten gebruikten om de vragenlijst volledig in te vullen varieerde van 7 minuten tot (met tussenpauzes) 4 uur, met een mediaan van 17 minuten.

C. DE LESSEN DUIJS

Richtlijnen

Docenten Duits zijn over het algemeen vrij hun lessen in te richten zoals ze willen: 49 docenten gaven aan zich niet te hoeven houden aan richtlijnen (behalve misschien de eindtermen). Negentien docenten noemden eindtermen, leerlijnen en/of een PTA (Programma voor Toetsing en Afsluiting), bijvoorbeeld op basis van de SLO (Stichting Leerplanontwikkeling), het Cito en/of het ERK (Europees Referentiekader). Twaalf docenten noemden (daarnaast) school- en sectie-afspraken. Deze schoolafspraken betreffen onder meer richtlijnen ingegeven door de soort school (zoals de Wereldschool). Zeven docenten noemden specifiek het ‘doeltaal = voertaal’ principe (DOVO).

Procent van de lestijd besteed aan verschillende onderdelen

Over de schooltypes en leerjaren heen besteden de docenten gemiddeld 16 procent van de lestijd aan luistervaardigheid (Tabel 2). Er zijn grote verschillen tussen docenten: sommigen besteden geen lestijd aan luistervaardigheid en anderen meer dan een derde van de lestijd. Docenten moeten in weinig tijd veel doen. De tabel laat ook zien hoeveel lestijd andere onderdelen kregen. Enige overlap tussen de onderdelen was onvermijdelijk (tijdens leesvaardigheid wordt bijvoorbeeld ook gewerkt aan de woordenschat).

Tabel 2: Procent van de lestijd besteed aan verschillende onderdelen: alle leerjaren en schooltypen samen (82 antwoorden)

Onderdeel	Gemiddelde	Mediaan	Bereik
Leesvaardigheid	24	20	(5 – 70)
Schrijfvaardigheid	12	10	(2 – 30)
Luistervaardigheid	16	15	(0 – 35)
Spreekvaardigheid	13	10	(0 – 30)
Kennis literatuur	5	5	(0 – 20)
Kennis grammatica	12	10	(0 – 50)
Kennis cultuur, geschiedenis, actualiteit	7	5	(0 – 20)
Woordenschat	10	10	(0 – 20)
Overig	2	0	(0 – 15)

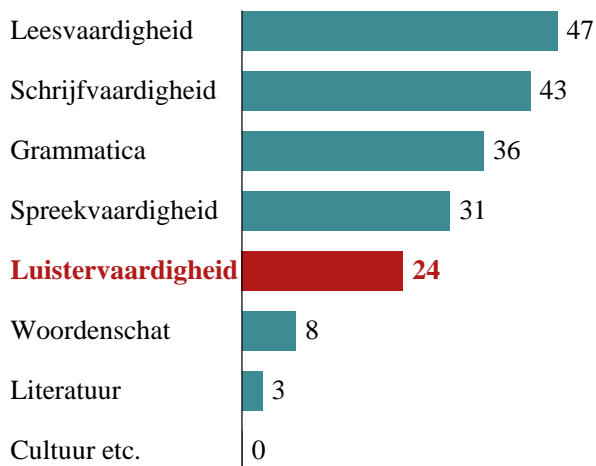
Tabel 3 toont hoeveel procent van de lestijd docenten besteden aan luistervaardigheid en verschillende andere onderdelen voor VMBO 4 en VWO 3 tot en met 6 apart. Dit zijn de klassen waarvoor minstens 6 docenten de vragenlijst invulden (zie Tabel 1). In ieder geval in de eindexamenklassen lijken de examenonderdelen logischerwijs wat meer aandacht te krijgen dan andere onderdelen. Er zijn grote verschillen in aandacht voor verschillende onderdelen tussen de docenten voor ieder schooltype en leerjaar. Dit is te zien in de brede spreiding van de antwoorden (tussen haakjes in de tabel). Een extreem voorbeeld is de aandacht voor leesvaardigheid in VWO 6, die varieerde tussen de 10 en de 70 procent van de lestijd. De verschillen weerspiegelen dat docenten helemaal of relatief vrij zijn in het vormgeven van hun lessen.

Tabel 3: Procent van de lestijd besteed aan verschillende onderdelen voor VMBO 4 en VWO 3 tot en met 6. (mediaan met het bereik tussen haken).

Onderdeel	VMBO 4	VWO 3	VWO 4	VWO 5	VWO 6
Leesvaardigheid	20 (10 – 60)	15 (10 – 30)	17.5 (5 – 30)	25 (15 – 50)	25 (10 – 70)
Schrijfvaardigheid	10 (5 – 20)	10 (5 – 20)	10 (7 – 30)	15 (10 – 20)	10 (5 – 25)
Luistervaardigheid	15 (10 – 30)	15 (10 – 35)	10 (10 – 20)	20 (0 – 25)	15 (10 – 35)
Spreekvaardigheid	10 (5 – 20)	15 (5 – 25)	12.5 (0 – 30)	10 (0 – 25)	10 (5 – 25)
Kennis literatuur	0 (0 – 5)	0 (0 – 5)	5 (0 – 15)	5 (0 – 10)	8 (0 – 20)
Kennis grammatica	10 (0 – 25)	20 (5 – 40)	17.5 (5 – 30)	7.5 (5 – 50)	5 (0 – 20)
Kennis cultuur, geschiedenis, actualiteit	10 (0 – 20)	5 (0 – 15)	5 (0 – 15)	5 (0 – 10)	5 (0 – 15)
Woordenschat	15 (0 – 20)	5 (5 – 20)	15 (5 – 20)	7.5 (1 – 15)	5 (0 – 20)
Overig	0 (0 – 10)	0 (0 – 10)	0 (0 – 10)	0 (0 – 5)	0 (0 – 15)

Moelijkste onderdelen

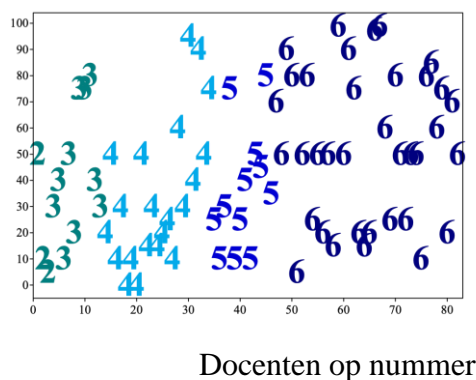
Luistervaardigheid wordt door 24 van de 82 docenten genoemd als één van de drie moeilijkste onderdelen voor leerlingen (Figuur 4). (Met gemiddeld 2.3 genoemde onderdelen per docent is dit kansniveau).

Figuur 4: Moeilijkste onderdelen naar de mening van de docent (maximaal drie)

Aandeel lestijd waarin docent Duits spreekt

Het aandeel van de lestijd waarin de docent Duits spreekt in de klas varieert enorm per docent, ook binnen de leerjaren (Figuur 5). De antwoorden variëren tussen de 0 en 99 procent van de lestijd (met een gemiddelde van 44 procent en een mediaan van 48 procent).

Figuur 5: Aandeel van de lestijd (in procent) waarin de docent Duits spreekt, per leerjaar

Methode(s)

Docenten gebruiken verschillende methode(s) in de les (Tabel 4). Ze gebruiken deze methodes niet specifiek voor luistervaardigheid (alleen). De volgende bijlage gaat in op het materiaal dat docenten gebruiken voor het trainen van luistervaardigheid.

Tabel 4: methode(s) die docent gebruikt (niet specifiek voor luistervaardigheid)?

Methode	VMBO		HAVO			VWO				Totaal	
	2	4	2	3	4	5	3	4	5		6
(aantal docenten)	(2)	(13)	(1)	(1)	(2)	(3)	(9)	(6)	(9)	(36)	(82)
Ausblick											0
Na Klar		1			2	2	1		5	6	17
Neue Kontakte		3					6	2	2	13	26
Salzgitter				1						3	4
TrabiTour	2	6	1				2	4	3	6	24
Zugspitze											0
Anders		2			1			1		7	11
Geen		2				2	2		1	11	18

D. DE TRAINING VAN LUISTERVAARDIGHEID

Landelijke luistertoets

Bijna alle docenten (op vijf na) doen met hun school mee aan de landelijke luistertoets in het eindexamenjaar.

Beste training

Tabel 5 schetst welke factoren docenten noemden in hun antwoord op de vraag: “Hoe kan luistervaardigheid volgens u het beste getraind worden? (afgezien van de vraag of u genoeg middelen en tijd hebt om het zo te doen)”. Docenten konden meerdere factoren noemen. (Iedere factor in de tabel komt dus maximaal 82 keer voor; dit is maximaal één keer per docent).

Docenten gaan vooral in op wat voor materiaal volgens hen het beste zou zijn en hoe je dat als docent zou moeten aanbieden en gebruiken. Minder docenten pleiten expliciet voor het opbouwen van kennis (zoals woordenschat) en vaardigheden en slechts drie⁴ docenten noemen het trainen van metacognitie, dat wil zeggen het zich bewust maken van processen rondom het luisteren en het maken van toetsen.

Verder vallen twee dingen op in de genoemde factoren: het belang van luistertoetsen en de waarde die docenten hechten aan ‘diversiteit’ in het materiaal en in de manieren van aanbieden en verwerken. Redenen voor het belang van diversiteit worden daarbij niet genoemd.

⁴ In Tabel 5 telt het aantal keer dat metacognitie genoemd wordt op tot vier, omdat één van de drie docenten hierbij meerdere factoren noemt.

Tabel 5: de beste training van luistervaardigheid volgens deelnemende docenten
(uit 82 antwoorden)

Factor	Aantal keer genoemd
Materiaal	
– Diverse soorten materiaal (verschillende bronnen, verschillende media)	24
– Diverse onderwerpen	2
– Authentiek materiaal	6
– Actueel materiaal	4
– Zinnig, betekenisvol, aansprekend materiaal	4
– (Toetsen	23)
Manier van aanbieden	
– (Regelmatig/vaak) blootstellen	17
– Ook thuis laten luisteren	4
– Op diverse manieren aanbieden: klassikaal en individueel	2
– Laten luisteren (audio) én kijken (video)	13
– (Af en toe) tekst als hulpmiddel gebruiken	3
– Contact met <i>natives</i> laten hebben	1
– Voorlezen	1
Manier van aanbieden / laten verwerken / actief bezig zijn	
– (Regelmatig/vaak) laten oefenen	29
– <i>Diverse</i> oefeningen laten maken	4
– Activerende werkvormen gebruiken, onderdompelen	4
– Doeltaal = voertaal toepassen	11
– Leerlingen laten spreken	1
Aandacht voor kennis	
– Algemene kennis ontwikkelen	1
– Woordenschat opbouwen	7
Aandacht voor specifieke vaardigheden	
– Het concentratievermogen proberen te verbeteren	1
Aandacht voor metacognitie	
– Metacognitie bevorderen (algemeen)	1
– Aandacht geven aan toetsstrategieën (b.v. signaalwoorden in tekst herkennen, structuur van de vragen uitleggen)	2
– Aandacht besteden aan luisterstrategieën (voor, tijdens en na het luisteren)	1
Feedback	
– Bespreken, feedback geven	3

Aandacht

Vrijwel alle docenten besteden aandacht aan luistervaardigheid. Slechts één docent geeft aan dat er ongeveer 10 procent tijd voor luistervaardigheid bedoeld is, maar dat deze tijd keuzewerktijd is en leerlingen door gebrek aan motivatie deze tijd hier niet voor gebruiken. De antwoorden die hieronder betrekking hebben op de training van luistervaardigheid zijn daarom ingevuld door 81 (in plaats van 82) docenten.

Daadwerkelijke training

De factoren genoemd bij de vraag hoe docenten daadwerkelijk luistervaardigheid trainen (Tabel 6) overlappen met die genoemd bij hun mening naar de beste training van luistervaardigheid (zie boven Tabel 5). Veel docenten noemen hier materialen. Omdat daar ook specifieke vragen over waren, wordt hier verwezen naar de desbetreffende tabellen. Toets- en luisterstrategieën (Tabel 6 en gespecificeerd in Tabel 7) worden vaker expliciet genoemd in de daadwerkelijke training dan in de mening over de beste training. Ook ‘feedback geven’ wordt nu vaker genoemd.

Tabel 6: hoe trainen docenten luistervaardigheid? (uit 81 antwoorden)

Factor	Aantal keer genoemd
Materiaal	zie Tabellen 8, 9 en 10
Manier van aanbieden	
– Voorlezen of vertellen	4
– Duits spreken (in ieder geval door de docent)	6
– Stopzetten en/of herhalen en/of langzaam afspelen	15
– Met tekst ondersteunen	8
Manier van laten verwerken / actief bezig laten zijn	
– Vragen stellen of opdrachten geven	52
– Leerlingen vragen/opdrachten laten verzinnen	4
Aandacht voor kennis	
– Woordenschat opbouwen	8
– Algemene kennis ontwikkelen (over cultuur, geschiedenis, politiek)	1
Aandacht voor toets- en/of luister-strategieën	
	details Tabel 7
– Instructies of strategieën geven t.a.v. de toets	3
– Instructies of strategieën geven t.a.v. het luisteren	23
Feedback	
– Bespreken of feedback geven	25
– Leerlingen onderling laten bespreken of feedback laten geven	10

Tabel 7: hoe besteden docenten aandacht aan toets- en/of luisterstrategieën?
(uit 23 antwoorden⁵)

Luisterfase	Aantal keer genoemd
Voor het luisteren	
– Naar (toets-/oefen-)vragen laten raden	1
– (Toets-/oefen-)vragen / vragen en antwoorden laten doornemen	3
– (Toets-/oefen-)vragen laten herhalen	1
– Voorkennis activeren (bijvoorbeeld over het onderwerp praten of bij een toets: signaalwoorden in de tekst van de vragen laten onderstrepen, synoniemen laten geven, ontbrekende woorden laten raden, argumenten laten zoeken)	12
– Metacognitie: werking van het korte-termijn-geheugen uitleggen	1
Tijdens het luisteren	
– Laten concentreren	1
– Metacognitie: op toon en intonatie laten letten	1
– Metacognitie: op signaalwoorden laten letten/woorden laten horen/herkennen	4
Na het luisteren	
– Toetsinstructie: ‘verander je keuze niet’	1
– Alvast de volgende (toets-/oefen-)vraag laten lezen	1
– Metacognitie: laten reflecteren op wat goed/fout ging en hoe dit te verbeteren	2
Niet gespecificeerde instructies	7

⁵ In Tabel 6 telt het aantal docenten met toets- en/of luisterstrategieën op tot 26, omdat drie docenten zowel toets- als luisterstrategieën noemen.

Materiaal

De meeste docenten trainen luistervaardigheid met een combinatie van luistertoetsen en ‘ander materiaal’, al dan niet met materiaal van de methode (Tabel 8). Ander materiaal is materiaal dat niet direct voor handen is in de methode en via oude luistertoetsen. Docenten moeten dit materiaal dus zelf opzoeken of maken. Opvallend is dat wel 69 docenten trainen met zulk ‘ander’ materiaal (Tabel 8: 6 + 4 + 17 + 42 docenten; zie ook Tabel 9).

Tabel 8: soort(en) materiaal gebruikt door de docent

(81 antwoorden)

Methode	Aantal docenten
Alleen methode	2
Alleen luistertoetsen	4
Alleen ander materiaal	6
Methode en luistertoetsen	6
Methode en ander materiaal	4
Luistertoetsen en ander materiaal	17
Methode, luistertoetsen en ander materiaal	42

Tabel 9: soort(en) materiaal gebruikt door de docent, per schooltype – leerjaar

(81 antwoorden)

Methode	VMBO		HAVO				VWO				Totaal
	2	4	2	3	4	5	3	4	5	6	
<u>(maximaal)</u>	(2)	(13)	(1)	(1)	(2)	(3)	(9)	(6)	(9)	(36)	
Methode	2	9	1	0	1	1	8	5	6	21	54
Luistertoetsen	0	10	1	0	2	3	5	6	8	34	69
Anders	2	10	1	1	1	3	7	3	8	33	69

Tabel 10 geeft een volledig overzicht van dit ‘andere materiaal’ per docent. Hierbij zijn de docenten gerangschikt naar schooltype en leerjaar (waarvoor docenten de vragenlijst invulden). Zoals te zien is, gebruiken docenten van allerlei soorten ander materiaal voor het trainen van luistervaardigheid, zoals materiaal van internet (bijvoorbeeld van YouTube), zelf gemaakt materiaal, films, televisie-series, documentaires, nieuws en liedjes. Sommigen lezen ook voor.

Tabel 10: Ander materiaal (dan oude luistertoetsen en materiaal van de methode), per schooltype en leerjaar, per docent (uit 81 antwoorden)

Materiaal
VMBO 2
<ul style="list-style-type: none"> – Muziek – <i>logo! Nachrichten</i> – Zelfgemaakt materiaal bij video's
VMBO 4
<ul style="list-style-type: none"> – Materiaal van het <i>Goethe Institut</i>; <i>neuneinhalb</i>; <i>100 Sekunden (nieuws)</i> – YouTube, (jeugd-)journaal, voorlezen, zelfgemaakte lessen. – YouTube – <i>logo! Nachrichten</i> – <i>Willi Wills Wissen</i> (schooltv), YouTube film – <i>Duiff.com</i> – Actualiteit – Duitse televisie – korte YouTube filmpjes; nieuws.
HAVO 2
<ul style="list-style-type: none"> – Internet; materiaal van collega's
HAVO 3
<ul style="list-style-type: none"> – Zelfgemaakt materiaal
HAVO 4
<ul style="list-style-type: none"> – <i>100 Sekunden (nieuws)</i>; YouTube (series; interviews; liedjes; gesprekken)
HAVO 5
<ul style="list-style-type: none"> – <i>logo! Nachrichten</i>; <i>Quarks & Co</i>; <i>37 Grad (documentaires)</i> – Nieuws; filmpjes – <i>37 Grad (documentaires)</i>
VWO 3
<ul style="list-style-type: none"> – (Delen van) een film of krimi – Materiaal van het <i>Goethe Institut</i>; <i>100 Sekunden (nieuws)</i>; <i>Deutschlandlabor</i> (over Duitsland; Deutsche Welle); <i>neuneinhalb</i> – Actuele krantenartikelen voorlezen; Deutsche Welle beluisteren – films met Duitse ondertiteling; schooltv; <i>Frühstücksei</i>, Materiaal van het <i>Goethe Institut</i> – YouTube; <i>logo! Nachrichten</i>; <i>Willi Wills Wissen</i> (schooltv); DVD – <i>logo! Nachrichten</i>; <i>Sendung mit der Maus</i>; thuis: <i>Netflix</i>
VWO 4
<ul style="list-style-type: none"> – YouTube (bv <i>Galileo</i> of <i>Welt der Wunder</i>), nieuws (bv <i>logo! Nachrichten</i>; <i>neuneinhalb</i>); video's (bv <i>Tschick</i>, <i>Das Leben der Anderen</i>, <i>Good Bye Lenin</i>, <i>Emil und die Detektive</i>, <i>Groupies bleiben nicht zum Frühstück</i>) – TV fragmenten – <i>'Tagesschau in 1 Minute'</i>; filmpjes van de jeugdsites van ARD/ZDF/NDR

Vervolg ander materiaal

VWO 5

- Zelfgemaakte vragensets bij luistermateriaal online.
- *DW.com*; liedjes; reclames
- Oorspronkelijk Duits; nieuws; series; liedjes; Actueel materiaal.
- *37 Grad (documentaires)*; *Quarks & Co*;
- Materiaal van het *Goethe Institut*; Deutsche Welle, *Tagesschau*;
- Deutsche Welle; *neuneinhalb*; films, *Tagesschau*
- *DW.com*

VWO 6

- Nieuws; podcasts; YouTube
- *Duits.de*; YouTube
- links van eigen website
- tv; internet (bv ZDF documentaires); nieuws; '*Tagesschau in 1 Minute*'; extra besteld materiaal van een uitgeverij, bijvoorbeeld over de val van de muur of Landeskunde-materiaal.
- eigen website
- YouTube; bij literatuur DVD delen van een film
- nieuws
- documentaires; nieuws; internet (Deutsche Welle; ZDF; *Quarks & Co*); klaslokaal Duits van de digischool, materiaal van het *Goethe Institut*
- Zelfgemaakt materiaal; Materiaal van het *Goethe Institut*
- Video's uit online mediatheken van ZDF, WDR, ARD.
- Internet (YouTube)
- Film; documentaires
- Actuele programma's via internet; film
- ZDF mediathek
- Documentaires en nieuws van de Duitse zenders via internet en YouTube; door leerlingen gekozen programma's (thuis kijken)
- *Tagesschau* YouTube
- *100 Sekunden* (nieuws); ZDF-mediathek naar thema; *DW.de* met script
- tv
- ZDF, ARD, songteksten
- films, filmpjes van internet
- Materiaal van het *Goethe Institut*
- Muziekvideo's van YouTube; *Tagesschau*; Series bij ZDF
- Televisiefragmenten (nieuws); reclame; film
- Oude examens; nieuws; Deutsche Welle.
- Reportages van ZDF/WDR/ARD, *Galileo*
- film; YouTube; nieuws; lied
- zelfgemaakt materiaal bij programma's
- (Fragmenten van) films of series op internet of van een DVD.
- *Sendung verpasst*
- films; *logo! Nachrichten*; internet (filmpjes)

Geschiktheid van het materiaal

Bijna alle docenten (75) vinden het materiaal dat ze gebruiken geschikt om luistervaardigheid te trainen. Docenten vinden, niet verrassend, oude toetsen geschikt om leerlingen voor te bereiden op wat ze kunnen verwachten op het examen, maar niet *per se* om luistervaardigheid te trainen. Docenten gebruiken ander materiaal bijvoorbeeld om meer authentiek en actueel Duits te laten horen en aansprekende onderwerpen te bieden.

De zes die het materiaal dat ze gebruiken niet geschikt vinden vulden allen de vragenlijst in voor het VWO (in klassen 3, 4, 5 en 6). Zij gebruiken allen oude luistertoetsen om luistervaardigheid te trainen en ook (op één docent na) materiaal van de methode en ander zelf gezocht materiaal. Zij vonden het materiaal niet geschikt om uiteenlopende redenen (Tabel 11), die overigens ook genoemd worden door andere docenten die het materiaal wel geschikt vinden.

Tabel 11: Redenen waarom docenten het materiaal niet geschikt vinden (6 antwoorden)

Docentnr	Klas	Waarom vindt de docent het materiaal ongeschikt?
1	VWO 3	“Vaak te eenvoudig”
2	VWO 4	“Het vergt vaak gedetailleerd luisteren, leerlingen ervaren het als bijzonder saai en hebben het gevoel dat het niet trainbaar is.”
3	VWO 5	“niet altijd, er zijn te weinig vragen / opdrachten bij”
4	VWO 5	“Het sluit vaak niet aan bij de belevingswereld/ interesses van de leerlingen.”
5	VWO 6	“Het is moeilijk om geschikt materiaal te vinden. Ik vind de bestaande luistertoetsen vaak verkapte leestoetsen. Het kost veel tijd om zelf vragen te maken bij kijk en luistermateriaal.”
6	VWO 6	“cito-toetsen zijn veel moeilijker met heel pittige vragen, hiervoor is geen alternatief te vinden”

Lestijd

Tabel 12 geeft de mening van docenten over de vraag of er genoeg lestijd is voor luistervaardigheidstraining of niet en waarom ze dit vinden.

Tabel 12: genoeg of niet genoeg lestijd
(82 antwoorden)

Antwoord	Aantal docenten
Ja, er is genoeg lestijd voor het trainen van luistervaardigheid, want	48
– Ik deel dat zelf zo in.	19
– Er is tijd gereserveerd in de planning.	2
– De lestijd is lang genoeg (bijvoorbeeld lessen van 70 minuten) / er zijn voldoende lesuren (bijvoorbeeld 4 uur per week).	5
– Leerlingen luisteren ook thuis / kunnen ook thuis luisteren.	5
– Het kost niet veel tijd: mijn leerlingen zijn er al goed in.	1
– Het kost niet veel tijd: het zit al in de methode.	1
– Leerlingen willen er niet veel tijd aan besteden.	1
– Andere onderdelen dragen bij aan luistervaardigheid.	1
– De resultaten laten dat zien.	4
– Onduidelijk / kan dit niet specificeren	11
Nee, er is niet genoeg lestijd voor het trainen van luistervaardigheid, want	34
– De lestijd is te kort (bijvoorbeeld lessen van 30 minuten) / er zijn te weinig lesuren (bijvoorbeeld 2 keer per week).	16
– Er is teveel lesuitval.	1
– Het programma is te vol / andere vaardigheden moeten ook aan bod komen.	11
– Onze planning is ongelukkig/te strak.	2
– De training kost veel tijd (de training is moeilijk; je moet goed moet nabespreken).	2
– De prioriteit ligt bij leesvaardigheid i.v.m. het examen.	5
– De prioriteit ligt bij grammatica en de productieve vaardigheden.	1
– De prioriteit ligt bij de theoretische toetsen.	1
– Luistervaardigheid trainen de leerlingen thuis door tijdgebrek en daar is geen zicht op.	1
– Leerlingen willen er niet veel tijd aan besteden (het is keuzewerktijd).	1
– Leerlingen hebben buiten school weinig contact met Duits.	1

Opleidingsachtergrond van docenten

Luistervaardigheid heeft in de opleidingen van de docenten geen of nauwelijks aandacht gekregen (of docenten hebben daar weinig van onthouden): slechts 22 docenten leerden iets over luistervaardigheid bij hun hoofdopleiding (Tabel 13) en slechts 8 docenten volgden een extra cursus over luistervaardigheid (Tabel 14).

Tabel 13: Wat leerden docenten in hun hoofdopleiding over luistervaardigheid

(22 antwoorden)

Antwoord	Aantal keer genoemd
Onduidelijk	7
– Weet niet meer	3
– Niet specifiek	4
Hoe (cito-/methode) luistertoetsen trainen	4
Materiaal en manier van aanbieden	12
– Welk materiaal geschikt is	1
– Belang van <i>divers</i> materiaal	2
– Belang van native speakers, DOVO gebruiken	1
– Zelf materiaal zoeken / zelf opdrachten maken	6
– Verschillende werkvormen gebruiken	2
Belang van kennis (woordenschat, kennis van de wereld)	1
Luisterproces	3
– Luistervaardigheid als een complexe vaardigheid	1
– Trainingsmogelijkheden voor, tijdens en na het luisteren	1
– Gericht leren luisteren	1

Tabel 14: Wat leerden docenten in extra cursussen over luistervaardigheid
(8 antwoorden)

Antwoord	Aantal keer genoemd
Onduidelijk/weet niet meer	2
Hoe (cito-/methode) luistertoetsen trainen	3
– Aanpak- en beoordelingsmogelijkheden	1
– Belang van herhaling	1
– Naar vragen laten raden, de soorten antwoorden analyseren	1
Materiaal en manier van aanbieden	3
– Korte instructies geven	1
– Hoe je films en trailers in kunt zetten	1
– Praktijkvoorbeelden en leuke opdrachten	1
Luister- en leerproces	2
– voorkennis activeren, opbouwen (vragen over de eerste twee minuten, dan over de eerste vier minuten, dan herhalen, dan vragen over de rest van een fragment, herhalen wanneer onduidelijk)	1
– signaalwoorden herkennen, op toon en intonatie letten, stopzetten en laten aanvullen, in groepjes bespreken	1

E. WAT IS LUISTERVAARDIGHEID?

Geschatte moeilijkheid van gesproken Duits

Op de vraag “Denkt u dat het verstaan van gesproken Duits moeilijk is voor uw leerlingen?” antwoorden 46 docenten “Ja” (Tabel 15), 32 “Nee” (Tabel 16) en 4 “Dat weet ik niet”.

Tabel 15: JA, het verstaan van gesproken Duits is moeilijk voor leerlingen
(46 docenten)

Genoemde moeilijkheidsfactor	Aantal keer genoemd
Spraak	
– Dialect/accent	13
– Andere/rare klanken, intonatie en ritme	2
– Ruis/achtergrondgeluiden	3
– Bepaalde stemmen	1
– Snel spreektempo, spraak is vluchtig	18
– Woordslang, spraakstroom	2
– Discrepancie tussen echte spraak en de eenvoudige spraak uit de methode	4
Woordenschat	
– Gebrekkige woordenschat	15
Thema's	
– Onbekende/moeilijke thema's	2
Vaardigheden	
– Gebrek aan concentratievermogen	2
– ‘Luisteren is een complexe vaardigheid’	1
Ervaring	
– Geen blootstelling / niet gewend zijn aan Duits	10
Motivatie	
– Geen interesse, niet cool vinden	3
– De overheersende/negatieve invloed van Engels	4
Verwachtingen	
– Leerlingen willen details verstaan	1
– Leerlingen vertrouwen teveel op gelijkenissen met het Nederlands	1
– Leerlingen verwachten keurig gesproken Duits	1
Toets	
– Vragen zijn moeilijk/Leesvaardigheid speelt rol	2
Praktijk	
– Leerlingen geven dit aan/Leerlingen presteren slecht	4

Tabel 16: NEE, het verstaan van gesproken Duits is niet moeilijk voor leerlingen
(32 docenten)

Genoemde reden	Aantal keer genoemd
Thema's	
– Thematiek (in het gebruikte materiaal) is goed	1
Vaardigheden	
– Mijn leerlingen zijn anderstalig	1
Ervaring	
– Leerlingen wonen bij grens/dialect lijkt op Duits	5
– Leerlingen oefenen vaak	2
– Docent spreekt altijd Duits	1
Algemeen	
– Duits lijkt op Nederlands	10
Praktijk	
– Leerlingen geven dit aan/Leerlingen presteren goed	8

Zeven docenten die gesproken Duits niet moeilijk vinden voor hun leerlingen geven daarbij aan dat er dan wel aan bepaalde voorwaarden voldaan moet worden (namelijk dat er niet te snel gesproken moet worden, het accent niet te zwaar moet zijn, de leerlingen voldoende moeten worden blootgesteld, de thema's goed gekozen moeten zijn en de tests op het niveau van de leerling moeten zijn).

Op de vraag “Denkt u dat bepaalde eigenschappen van de Duitse taal het verstaan van gesproken Duits bemoeilijken?” antwoordden 29 docenten “Ja” (Tabel 17) en 53 “Nee”.

Tabel 17: Ja, eigenschappen van de Duitse taal bemoeilijken het verstaan van Duits
(29 docenten)

Moelijk door welke eigenschappen?	Aantal keer genoemd
Spraak	
Dialect/accent	15
Andere/rare klanken	2
Snel spreektempo	6
Ruis/achtergrondgeluiden	1
Reducties	1
Woordenschat	
Woordenschat, idioom, uitdrukkingen	5
Valse vrienden	4
Grammatica	
Lange/moeilijke zinnen, zinsbouw	6
Pragmatiek	
Formeel taalgebruik	1
Overig	
Humor	1
Invloed Engels	1

Op de vraag “Denkt u dat het taalgebruik het verstaan van gesproken Duits bemoeilijkt?” antwoordden 35 docenten “Ja” (Tabel 18) en 47 “Nee”.

Tabel 18: Ja, het taalgebruik bemoeilijkt het verstaan van Duits
(35 docenten)

Hoe moeilijk door taalgebruik?	Aantal keer genoemd
Spraak	
Dialect/accent	8
Snel spreektempo	4
Binnensmonds/onduidelijk spreken	3
Woordenschat	
Woordenschat, idioom, uitdrukkingen	14
Grammatica	
Lange/moeilijke zinnen, zinsbouw	5
Pragmatiek	
Formeel taalgebruik	2
Technische taal/vaktaal	1
Hoogstaand/Intellectueel Duits	2
Schooltaal	1
Straattaal	1
Spreektaal	1
Spreektaal: onafgemaakte/veranderde zinnen	1
Overig	
Moeilijk/onbekend onderwerp	4
Niveau leerlingen te laag	1
Onduidelijk/geen antwoord	3

Begrijpend luisteren versus begrijpend lezen

Op de vraag “Heeft een leerling volgens u voor begrijpend luisteren andere kennis en/of vaardigheden nodig dan voor begrijpend lezen?” antwoordden 52 docenten “Ja”, 16 “Nee” en 14 “Dat weet ik niet”. De docenten die “Ja” antwoordden specificeerden welke kennis en/of vaardigheden ze anders vonden (Tabel 19).

Tabel 19: Ja, voor begrijpend luisteren heb je andere kennis en/of vaardigheden nodig dan voor begrijpend lezen (52 docenten)

Genoemde kennis / vaardigheid	Aantal keer genoemd
Fysieke capaciteit	
– Goed gehoor	1
Kennis	
– Kennis van uitspraak	4
– Kennis van dialecten/accnten	1
– (Actieve/parate) woordenschat	13
– Kennis van grammatica	1
– Algemene ontwikkeling/(voor)kennis van actualiteit, land en cultuur	10
Concentratievermogen	
– Concentratievermogen (bij luisteren <i>meer</i> nodig dan bij lezen)	16
– Concentratievermogen (bij luisteren <i>minder</i> nodig dan bij lezen)	1
– Vermogen zich te concentreren op de vraagstelling (in een toets)	1
Herkenningsvermogen	
– Vermogen om klanken te herkennen	3
– Vermogen om (signaal)woorden te herkennen	2
Vermogen om spraak aan betekenis te koppelen	
– Vermogen om van klanken woorden te maken, van woorden zinnen te maken en zinnen betekenis te geven	1
– Vermogen om gesproken woorden om te zetten in betekenis	1
– Vermogen om intonatie om te zetten in betekenis	1
Geheugen	
– Vermogen om vragen en antwoorden in een toets te onthouden	1
– Vermogen om gesproken taal te onthouden	1
Overige vaardigheden	
– Vermogen om snel te reageren (kunt niet terugluisteren/eigen tempo aanhouden)	11
– Vermogen om onbekende woorden uit de context te halen (in plaats van ze op te zoeken)	1
– Vermogen om hoofd- van bijzaken te onderscheiden/niet-zinvolle informatie te filteren	3
– Vermogen om de context te begrijpen	1
– Vermogen om een betoog te volgen	1
– Inlevingsvermogen/fantasie	2
– Vermogen om abstract te denken/intelligentie	2
– Auditieve instelling	1
– ‘Luistervaardigheid’	2

Vervolg Tabel 19	
Met betrekking tot leesvaardigheden	
– Het vermogen om de juiste leesstrategie te gebruiken is belangrijker bij <i>luisteren</i> (=luistertoetsen) dan lezen	1
– Het vermogen om de juiste leesstrategie te gebruiken is belangrijker bij <i>lezen</i> (=luistertoetsen) dan lezen	1
– Aangeleerde leesstrategieën voor lezen zijn niet toepasbaar bij luisteren	1
– Het vermogen om te lezen heb je ook bij luisteren (= luistertoetsen) nodig	4

Tabel 20 toont de antwoorden op de vraag “Denkt u dat uw leerlingen begrijpend luisteren moeilijker vinden dan begrijpend lezen?”

Tabel 20: Geschatte moeilijkheid van begrijpend luisteren versus begrijpend lezen

Antwoord	Aantal keer genoemd
Luisteren is moeilijker dan lezen, want bij luisteren:	33
– heb je minder tijd/het tempo niet in de hand	16
– kun je niet terugluisteren/herhalen/nadenken	12
– heb je het resultaat minder in de hand	1
– ben je afhankelijk van de uitspraak, en kun je niet leunen op de spelling	3
– ben je afhankelijk van allerlei vaardigheden (klanken herkennen, van klanken woorden en van woorden zinnen maken, betekenis geven, context begrijpen, vaardigheid om gesproken taal te onthouden 1; auditief en inlevend vermogen 1)	2
– is concentratievermogen belangrijker en dat missen leerlingen	2
– is er minder oefenmateriaal dan voor lezen	1
– zijn de toetsen te moeilijk	4
– (leerlingen hebben meer tijd nodig om de vragen te lezen 2; het niveau is te hoog 1; soms gaat het om één woord 1)	
– (Reden onduidelijk	6)
Lezen is moeilijker dan luisteren, want (bij/met) lezen:	32
– presteren leerlingen slechter	11
– vinden leerlingen saai(er)/doen leerlingen niet graag	4
– zijn de toetsen en de oefeningen moeilijker: algemeen	7
– heb je grotere lappen tekst en zijn het taalgebruik en de verbanden moeilijker/abstracter	5
– worden moeilijkere woorden gebruikt	1
– ben je afhankelijk van de spelling (en dat hindert woordherkenning) en kun je niet leunen op de uitspraak	4
– (uitspraak helpt bij woordherkenning, bijvoorbeeld als het dialect lijkt op Duits)	
– zoeken de leerlingen veel meer woorden op en dat kost teveel tijd	1
– zijn de antwoorden in de toetsen vaak cryptisch geformuleerd / moet je toets-trucjes inzien	2
– hebben leerlingen minder ervaring	2
– (Reden onduidelijk	4)

Vervolg Tabel 20	
Anders, luisteren is niet consistent moeilijker of gemakkelijker dan lezen:	17
– Luisteren en lezen zijn even moeilijk/de resultaten liggen dicht bij elkaar	6
– Leerlingen doen goed zijn in lezen, zijn dat meestal ook in luisteren	1
– Dit hangt af van de leerling	5
– Dit hangt af van de klas en het tijdstip	1
– Dit hangt af van het materiaal	2
– Dit is moeilijk te bepalen (want de toetsen testen eigenlijk geen lees- en luistervaardigheid)	3
– (Reden onduidelijk	2)

F. DE VRAGENLIJST

WELKOM

Welkom bij het onderzoek "Vaardig Verstaan" van Universiteit Leiden.
De vragen hieronder zijn bedoeld voor docenten Duits in het middelbare onderwijs.
Het invullen van de vragen duurt ongeveer een kwartier.

Deelname is vanzelfsprekend vrijwillig. Uw antwoorden worden anoniem verwerkt.

Als het onderzoek is afgerond, presenteren wij u graag de resultaten. U kunt daarvoor aan het einde van de vragenlijst uw mailadres achterlaten.

Voor vragen of opmerkingen kunt u mailen naar: VaardigVerstaan@gmail.com

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

Om te starten klikt u op de dubbele pijl hieronder. In de smalle balk boven aan iedere pagina kunt u zien hoeveel procent van de vragen u hebt afgerond!

ALGEMENE VRAGEN

Geslacht

- Man
- Vrouw
- Anders
- Dat wil ik liever niet zeggen.

Leeftijd

Naam van uw school (of scholen)

Het invullen van de naam van uw school is verplicht. Wij gebruiken de naam van uw school alleen ter verificatie. Vanzelfsprekend krijgt uw school geen inzage in uw antwoorden. Uw school krijgt ook geen bericht van ons dat u hebt meegedaan. Namen van scholen zullen wij nooit openbaar maken.

Plaats van uw school (of scholen)

Deze vraag is verplicht. Wij gebruiken de plaats van uw school opnieuw alleen ter verificatie.

Ligt uw school binnen 50 kilometer van de grens met Duitsland?

(Als u op meerdere scholen lesgeeft, kiest u dan de school waar u het meeste lesgeeft).

- Ja
- Nee

Aan welke niveaus geeft u les? (meerdere antwoorden mogelijk)

- VMBO - basis
- VMBO - kader
- VMBO - gemengde leerweg
- VMBO - theoretisch
- HAVO
- VWO - atheneum
- VWO - gymnasium

Aan welke leerjaren geeft u les? (meerdere antwoorden mogelijk)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Wat is uw lesbevoegdheid?

- eerstegraads
- tweedegraads
- (nog) geen lesbevoegdheid

Hoeveel jaar geeft u al les in Duits op de middelbare school?

Toelichting Als u dat wilt, kunt u uw antwoorden op bovenstaande vragen toelichten:

UW TAALACHTERGROND

Is Duits uw moedertaal?

(of één van uw moedertalen?)

- Ja
- Nee

Is Nederlands uw moedertaal? (of één van uw moedertalen?)

- Ja
- Nee

Indien van toepassing, hebt u (nog) een andere moedertaal dan Duits en/of Nederlands?

- Ja, namelijk _____

Indien van toepassing, zijn er nog andere talen dan Duits en/of Nederlands, waarvan u vindt dat u ze redelijk goed tot goed spreekt?

- Ja, namelijk _____

Hebt u in een Duitstalig land gewoond? Of woont u op dit moment in een Duitstalig land?

- Ja, minder dan een jaar
- Ja, 1 - 2 jaar
- Ja, 3 - 5 jaar
- Ja, meer dan 5 jaar
- Nee

Hoe vaak per jaar bezoekt u een Duitstalig land?

- 0 tot 1 keer
- 2 tot 3 keer
- 3 tot 5 keer
- meer dan 5 keer

Hoe vaak spreekt u Duits buiten school in een gewone werkweek?

- 0 tot 1 uur
- 2 tot 3 uur
- 4 tot 5 uur
- 6 tot 10 uur
- meer dan 10 uur

Hebt u Duitse familie of een Duitse partner?

- Ja
- Nee

Toelichting

Als u dat wilt, kunt u uw antwoorden op bovenstaande vragen over uw taalachtergrond toelichten:

UW DUITSE LESSEN

Als u lesgeeft aan meerdere niveaus en/of leerjaren, beantwoordt u dan alstublieft de vragen voor het hoogste niveau en laatste leerjaar. (Als u wilt, kunt u uw antwoord voor andere niveaus/leerjaren geven in het toelichtingsvak onder de vraag).

Hoeveel procent van de lestijd besteedt u grofweg aan de volgende onderdelen?

(U kunt uw antwoord toelichten in het vak hieronder).

Begrijpend lezen (leesvaardigheid):	_____
Schrijfvaardigheid:	_____
Luistervaardigheid:	_____
Spreekvaardigheid:	_____
Kennis over de literatuur:	_____
Kennis over de grammatica:	_____
Kennis over de cultuur, geschiedenis en actualiteit:	_____
Woordenschat:	_____
Overig:	_____
Total:	_____

Toelichting (optioneel):

Welk onderdeel of welke onderdelen vinden leerlingen gemiddeld het moelijkste naar uw ervaring? (Maximaal drie antwoorden mogelijk)

- Begrijpend lezen (leesvaardigheid)
- Schrijfvaardigheid
- Luistervaardigheid
- Spreekvaardigheid
- Kennis over de literatuur
- Kennis over de grammatica
- Kennis over de cultuur, geschiedenis en actualiteit
- Woordenschat (hier: woordjes leren)

Toelichting (optioneel):

Hoeveel procent van de tijd spreekt u Duits in de klas?

Toelichting (optioneel)

Moet u zich houden aan bepaalde richtlijnen van de school of de overheid, bijvoorbeeld met betrekking tot de lesinhoud, de lesopbouw of de taal die u spreekt in de les?

- Ja
- Nee

Zo ja, graag toelichten.

Welke methode(n) gebruikt u?
(Meerdere antwoorden mogelijk)

- Ausblick
- Na Klar
- Neue Kontakte
- Salzgitter
- TrabiTour
- Zugspitze
- Anders
- Ik gebruik geen methode

Toelichting (optioneel)

DE TRAINING VAN LUISTERVAARDIGHEID

Als u lesgeeft aan meerdere niveaus en/of leerjaren, beantwoordt u dan alstublieft de vragen voor het hoogste niveau en laatste leerjaar. (Als u wilt, kunt u uw antwoord voor andere niveaus/leerjaren geven in het toelichtingsvak onder de vraag).

Neemt uw school in het eindexamenjaar de landelijke luistertoets af?

- Ja
- Nee

Hoe kan luistervaardigheid volgens u het beste getraind worden?

(afgezien van de vraag of u genoeg middelen en tijd hebt om het zo te doen)

Besteedt u aandacht aan luistervaardigheid in de klas?

- Ja
- Nee

Kunt u uitleggen waarom u wel/niet aandacht besteedt aan luistervaardigheid?

Als u in een les luistervaardigheid traint, wat doet u dan precies?

[Deze vraag werd alleen gesteld aan docenten die aandacht besteden aan luistervaardigheid in de les]

Met welk materiaal traint u luistervaardigheid?

(Meerdere antwoorden mogelijk)

[Deze vraag werd alleen gesteld aan docenten die aandacht besteden aan luistervaardigheid in de les]

- Ik gebruik hiervoor het materiaal van de methode.
- Ik gebruik hiervoor oude luistertoetsen.
- Ik gebruik hiervoor ander lesmateriaal (dan het materiaal van de methode of oude luistertoetsen).

Als u ander materiaal gebruikt dan het materiaal van de methode of oude luistertoetsen, kunt u dan kort aangeven wat voor materiaal dat is?

[Deze vraag werd alleen gesteld aan docenten die aandacht besteden aan luistervaardigheid in de les]

Vindt u het materiaal dat u gebruikt geschikt om luistervaardigheid te trainen?

(U kunt uw antwoord bij de volgende vraag toelichten).

[Deze vraag werd alleen gesteld aan docenten die aandacht besteden aan luistervaardigheid in de les]

- Ja
- Nee

Waarom vindt u dit materiaal geschikt/niet geschikt?

[Deze vraag werd alleen gesteld aan docenten die aandacht besteden aan luistervaardigheid in de les]

Vindt u dat er genoeg lestijd is om luistervaardigheid te trainen?

- Ja
- Nee

Kunt u uitleggen waarom u vindt dat er genoeg/niet genoeg lestijd is voor luistervaardigheidstraining?

Besteedde uw opleiding aandacht aan het trainen van luistervaardigheden?

(of als u nu uw opleiding doet: besteedt uw opleiding daar aandacht aan?)

- Ja
- Nee

Zo ja, kunt u kort aangeven wat u leerde?

Heeft u afgezien van uw opleiding extra cursussen gevolgd over luistervaardigheden?

- Ja
- Nee

Zo ja, kunt u kort aangeven wat u leerde?

WAT IS LUISTERVAARDIGHEID?

Denkt u dat het verstaan van gesproken Duits moeilijk is voor uw leerlingen?

- Ja
- Nee
- Dat weet ik niet.

Zo ja/nee, waarom denkt u dat?

Denkt u dat bepaalde eigenschappen van de Duitse taal het verstaan van gesproken Duits bemoedigen?

- Ja
- Nee

Zo ja, welke eigenschappen zijn dit?

Denkt u dat het taalgebruik het verstaan van gesproken Duits bemoedigt?

- Ja
- Nee

Zo ja, kunt u uitleggen hoe?

Heeft een leerling volgens u voor begrijpend luisteren andere kennis en/of vaardigheden nodig dan voor begrijpend lezen?

- Ja
- Nee
- Dat weet ik niet.

Zo ja, kunt u aangeven wat voor kennis en/of vaardigheden?

Denkt u dat uw leerlingen begrijpend luisteren moeilijker vinden dan begrijpend lezen?

- Ja, begrijpend luisteren is moeilijker voor ze dan begrijpend lezen.
- Nee, begrijpend lezen is moeilijker voor ze dan begrijpend luisteren.
- Anders (u kunt dit hieronder toelichten).

Kunt u uw antwoord toelichten?

TEN SLOTTE

Hebt u nog opmerkingen?

Mogen wij u mailen voor toelichting?

Vult u alstublieft hieronder uw mailadres in als wij u mogen mailen om verdere toelichting te krijgen op uw antwoorden. Als u geen toelichting wilt geven, hoeft u niets in te vullen. Wij gebruiken uw mailadres alleen voor dit onderzoek. Wij geven uw mailadres niet aan anderen.

Wilt u een samenvatting van de resultaten ontvangen? Vult u dan alstublieft hieronder (nogmaals) uw mailadres in. Wij gebruiken dit mailadres alleen om u de resultaten op te sturen. Wij geven dit mailadres niet aan anderen. U kunt de samenvatting ook opvragen door een mail te sturen naar: VaardigVerstaan@gmail.com

Verzenden:

DRUKT U ALSTUBLIEFT OP DE DUBBELE PIJL naar rechts (>> hieronder of hiernaast) OM UW ANTWOORDEN IN TE LEVEREN!